

Ontwerpprincipe 3: pre-writing

Hoe werkt het en waarom?

Onder pre-writing wordt verstaan het schrijfproces dat voorafgaat aan het echte schrijven van de tekst, zoals het genereren, selecteren en/of ordenen van ideeën of inhoud. Soms gebeurt dit door middel van groeps- of klassengesprekken, en/of aan de hand van schema's, lijsten, diagrammen, matrices, concept maps, 'free writing' of visuele weergaves. Pre-writing kunnen leerlingen individueel of in groepjes ondernemen. Leerlingen ondernemen echter vaak niet uit zichzelf pre-writing activiteiten. De werking achter pre-writing kan op verschillende manieren verklaard worden. Enerzijds wordt er door het pre-writing ruimte in het werkgeheugen vrijgemaakt voor andere processen (de capaciteit van het werkgeheugen is immers beperkt). Het schema, diagram of de aantekeningen werken dan als een soort extern werkgeheugen waardoor de leerlingen meer capaciteit heeft om zich op het uiteindelijke schrijven te richten. Anderzijds helpt een schema om informatie op een andere wijze te representeren, structureren en verbanden te leggen en maakt het zichtbaar waar dingen ontbreken.

Verschillende vormen van pre-writing of verschillende structuren om informatie te visualiseren of organiseren zijn effectief zijn voor verschillende soorten taken. Zo kan een diagram of een lijst bruikbaar zijn voor het opzetten van een argumentatie, terwijl een matrix weer bruikbaar kan zijn bij het categoriseren van fenomenen. De manier waarop pre-writing wordt ingericht bij een bepaalde taak lijkt bepaalde uitvoeringsprocessen te beïnvloeden.

Pre-writing kan enigszins overlappen met strategie-instructie (zie ontwerpprincipe 1). Zo zijn er pre-writing strategieën die aangeleerd kunnen worden volgens de principes van strategie-instructie.

Wetenschappelijk bewijs

Volgens Graham en Perin (2007) heeft prewriting een klein positief effect op de tekstkwaliteit van leerlingen. Bijvoorbeeld in de studie van Kirkpatrick en Klein (2009) werd gevonden dat leerlingen in de experimentele conditie meer vooruit gingen als het gaat tekstkwaliteit dan leerlingen in de controleconditie. Onderzoek van Van Drie, Van Boxtel, Jaspers en Kanselaar (2005) laat zien dat het maken van een bepaald type schema effect heeft op de focus die leerlingen nemen tijdens het samen schrijven. Leerlingen die bij een matrix invulde richtten hun aandacht in de tekst meer op verschillende typen veranderingen, terwijl leerlingen die een argumentatief diagram maakten (bij voor de rest dezelfde taak) hun aandacht richtten meer op tegenargumenten.

Praktische voorbeelden

Voorbeeld 1: gebruik van schema's

Kirkpatrick en Klein (2009) beschrijven de IANP tabel (Information, Aspect, Paragraph, Number) voor vergelijkende teksten. In deze tabel moesten de leerlingen voorafgaand aan het schrijven de informatie uit bronnen ordenen en indelen in paragrafen. Zo waren er twee informatie-kolommen (in dit geval één voor de ijsbeer en één voor de zwarte beer), de aspect-kolom waarin het aspect waarop vergeleken wordt genoemd werd, een alinea-kolom waarin de groep van gerelateerde aspecten genoemd wordt en een nummer-kolom voor nummer van de alinea in de uiteindelijke tekst. De docent deed voor (modelleren) hoe leerlingen een dergelijke tabel moesten maken en hoe ze vanuit een dergelijke tabel een tekst moesten schrijven.

In een onderzoek van Van Drie (2005) schrijven leerlingen een tekst naar aanleiding van de vraag of de jaren zestig revolutionair waren. Hiervoor bestuderen leerlingen historische bronnen en ze ordenen de informatie in een matrix. In de matrix beschrijven leerlingen verandering, geven ze aan in hoeverre de verandering revolutionair was en benoemen leerlingen om wat voor type verandering het gaat (economisch, cultureel, politiek etc.). Omdat deze matrix in een elektronische leeromgeving was opgenomen konden ze de veranderingen ook op type sorteren, zodat alle economische veranderingen op een rij kwamen te staan.

Bron	Beschrijving verandering	Revolutio- naire verandering?	Sorteer
00	oude levensvormen, tradities en culturen gingen deels verloren, ontkerkelijking en achteruitgang van de jeugdbeweging.	JA	Cultuur
02	Jongeren verdienden meer geld en hoefden dus niet het gehele loon af te staan aan de ouders.	NEE	Economie
03	Er kwamen nieuwe vormen van vrijetijdsbesteding omdat de welvaart groeide	NEE	Economie
04	Ouders hadden meer tijd om gezellige dingen te doen met het gezin	NEE	Cultuur
05	Doordat het aantal mensen dat onderwijs volgen snel stegen werden de sociale verschillen tussen de mensen verkleind	JA	Onderwijs

Kader 2.4. Matrix voor het beschrijven van historische veranderingen (Van Drie, 2005)

Om twee geografische gebieden te vergelijken heeft een docent een matrix ontworpen, waarin leerlingen twee landen systematisch konden vergelijken op verschillende dimensies.

	Nederland	IJsland	Signaal- woorden:
Landschappen			Ook, en, daarentegen, maar, terwijl, eveneens, toch, tegelijker- tijd, hetzelfde
Klimaten			
Bevolking			
Cultuur			
Conclusie/advies			

Kader 2.5. Matrix voor het vergelijken van geografische gebieden.

Voorbeeld 2: betrouwbaarheid van historische bronnen

Leerlingen geschiedenis uit 5 havo moesten verschillende historische bronnen lezen over de Jodenvervolging (vak geschiedenis). Naar deze bronnen moesten de leerlingen verwijzen bij het schrijven van hun argumentatieve tekst in de vorm van een brief. Maar eerst moesten ze de bronnen goed gaan begrijpen en analyseren aan de hand van een analyse schema. Vervolgens beantwoordden de leerlingen voor iedere bron de volgende vragen:

- ♦ Wat zegt deze bron over de kennis van de Nederlanders over de Holocaust tijdens de Tweede Wereldoorlog?
- ♦ Is deze bron betrouwbaar?
- ♦ Welk argument kan aan deze bron gekoppeld worden?

De antwoorden werden ingevuld in een excell-sheet.

Daarnaast maakten leerlingen een schrijfplan naar aanleiding van een uitgebreide les over tekstopbouw en met behulp van een schrijfplanningsformulier voor inleiding, middenstuk en slot. Uiteindelijk gingen de leerlingen daarna pas echt hun brief schrijven.